

Az Alkotmánybíróság döntésének tájékoztató jelleggel közzétett, nem hivatalos szövege. A hivatalos közzétételre a Magyar Közlönyben, illetve az Alkotmánybíróság Határozatai című hivatalos lapban kerül sor.

IV/1824/2022.

Az Alkotmánybíróság teljes ülése alkotmányjogi panasz tárgyában – *dr. Szívós Mária* alkotmánybíró párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Kúria Pfv.IV.21.113/2021/5. számú ítélete alaptörvény-ellenes ezért azt megsemmisíti.

Indokolás

I.

- [1] Az indítványozó jogi képviselő (dr. Nagyistók Bence, Dr. Nagyistók Bence Ügyvédi Iroda) útján eljárva, az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 27. §-a alapján alkotmányjogi panaszt nyújtott be a Kúria Pfv.IV.21.113/2021/5. számú ítélete ellen. Álláspontja szerint a támadott bírósági ítélet sérti az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését, II. cikkét, VI. cikk (1) bekezdését, valamint IX. cikk (4) bekezdését.
- [2] 1. Az indítványozó Szolnok város polgármestere. Az alkotmányjogi panasz alapját képező ügy tényállása szerint 1995. december 20-án Szolnok város akkori polgármestere (aki az indítványozót megelőzően látta el a polgármesteri feladatokat) eladott egy 719 m² alapterületű ingatlant 18 694 000 Ft vételárért egy vevőnek, amelyet a vevő még aznap továbbértékesített az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt. (OTP Bank) részére 28 000 000 Ft-ért. Ezen ingatlant 2017. október 26-án az indítványozó által képviselt önkormányzat bérbe vette a tulajdonos OTP Bank-tól (határozatlan időre, évi 650 000 Ft + ÁFA bérleti áron, úgy hogy a 2013. augusztus 13. és a 2017. december 31. közötti időszakra az önkormányzat a tulajdonosnak összesen 3 618 630 Ft-ot fizet meg). Az ingatlanon tulajdonosi hozzájárulással építési és parkrendezési munkálatokat végzett az önkormányzat az „AGÓRA TERMINÁL – a 21. század új fénye Szolnokon” projekt keretében. Az alapügy alperese (aki 1998-tól 2019-ig önkormányzati képviselő, 2014-2019 között pedig az ellenőrző bizottság elnöke volt) még 2015. március 18-án tájékoztatást kért a város

jegyzőjétől az érintett területtel kapcsolatban. Válaszában a város jegyzője részletes tájékoztatást adott az érintett ingatlannal kapcsolatos költségekről, a projektről, és az ezzel összefüggő önkormányzati rendeletekről. 2019. március 14-én egy ellenzéki képviselő által meghirdetett tüntetésre került sor közvetlenül az ingatlan melletti területen, ahol az alapügy alperese beszédet is mondott, és mint az ellenőrző bizottság elnöke politikai véleményt mondott a projektről és az indítványozóról. 2019. március 16-án egy internetes portálon „A Fidesz eladta Szolnok közepét most meg a város fizeti érte a bérleti díjat” címmel jelent meg cikk. A cikkben leírták, hogy 1995-ben a város akkori fideszes polgármestere eladta az ingatlant egy mérnöki irodának, amely számos hosszútávú kötelezettséget vállalt, de valójában még aznap továbbadta azt az OTP Banknak (közel 10 000 000 Ft-al növelt áron). A cikkben arról is írtak, hogy az indítványozó bérleti szerződést kötött az ingatlanra az OTP Bankkal, így a korábban eladott ingatlanért most a város hosszútávon is bérleti díjat kénytelen fizetni. A cikk megjelenésének napján az alapügy alperese közzétett egy Facebook bejegyzést, amelyben megosztotta a cikk internetes elérhetőségét, és az alábbi szöveget írta: „SZOLNOKIAK! [az indítványozó neve] fedezi a város korábbi Fideszes polgármesterének korrupt telekügyletét. [Az indítványozó és a korábbi polgármester] eddig 15 000 000 Ft-tal károsította meg Szolnok várost és még mindig az OTP-é a telek. [...]”. Ezt követően a bejegyzés részletezte az ingatlannal kapcsolatos előzményeket és költségeket. Ezt a bejegyzést az alapügy alperese később többször is megosztotta Facebook oldalán (egyik bejegyzésében a 2019. március 14-ei tüntetésre is utalt).

- [3] Az indítványozó ezt követően fordult a Kecskeméti Törvényszékhez (a továbbiakban: elsőfokú bíróság) és kérte, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy az alapügy alperese Facebook bejegyzéseiben valótlanul állította, hogy ő illetve a korábbi polgármester együtt 15 000 000 Ft kárt okoztak Szolnok városának, illetve hogy ő fedezte volna a korábbi polgármester korrupt telekügyletét. Az indítványozó szerint valótlan volt az az állítás is, hogy utólag fizettet volna az önkormányzat bérleti díjat (ezzel kapcsolatban az indítványozó kifejtette, hogy valójában forgalmi értékbecslővel került megállapításra a bérleti díj, és a szerződést a jogszabályok betartásával kötötte meg az indítványozó). Mindezek miatt az indítványozó állítása szerint az alapügy alperese megsértette az indítványozó jóhírnévhez való jogát. Az indítványozó szerint az alapügy alperese valótlan tényállításokat közölt, amelyek nem állnak a véleménynyilvánítás szabadságának oltalma alatt. A hamis tényállítások tekintetében pedig a közéleti szereplőket is megilleti a teljeskörű védelem. Az alapügy alperesének bejegyzései alkalmasok voltak arra, hogy őt hiteltelenségek és vele szemben bizalmatlanságot ébresszenek. Emellett az alapügy alperesének bejegyzésében több gyalázkodó tartalom is volt, amely a becsületének csorbítására is alkalmas volt.
- [4] Az elsőfokú bíróság az indítványozó keresetét elutasította. Az ítélet indokolásában az elsőfokú bíróság kiemelte (amellett, hogy az indítványozó egyértelműen közéleti

szereplőnek tekinthető), hogy az ingatlan adásvételi szerződéséből, valamint a bérleti szerződésből egyértelműen kiszámolható, hogy az ingatlan 1995-ös eladási ára, és a valósértéke (az OTP Bank-nak történő tovább értékesítés) közötti különbség, valamint a bérleti díjak mértéke együttesen közel 15 000 000 Ft-os különbséget eredményez az eredeti eladási árhoz képest, tehát az alapügy alperesének bejegyzésében állított 15 000 000 Ft-os „kár” tételesen igazolható (azaz ez nem tekinthető valótlan tényállításnak). Az elsőfokú bíróság azzal az alperesi állítással kapcsolatban, miszerint az indítványozó fedezte az előző polgármester korrupt ügyeit megjegyezte, hogy a bizonyítékok alapján az indítványozó soha nem határolta el magát az ingatlan jogi sorsában hozott döntésektől. Mivel az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a jóhírnév sérelmének alapjául szolgáló állítások nem tekinthetőek valótlanoknak, ezért az indítványozó által állított jóhírnév sérelem nem megalapozott. A becsületének megsértését állító kereseti elemmel kapcsolatban az elsőfokú bíróság pedig azt hangsúlyozta, hogy a demokrácia lényegi eleme, hogy valaki vitathassa az állami és önkormányzati rendszer működését és tevékenységét, még akkor is, ha a kritika esetleg túlzó mértékű. Mivel az indítványozó közéleti szereplő, ezért az ő tűrés kötelezettsége szélesebb, erre tekintettel tűrnie kellett a vele szemben megfogalmazott kritikákat.

- [5] 2. Az alapügy alperese ezt követően fellebbezéssel fordult a Szegedi Ítéltáblához (a továbbiakban: másodfokú bíróság), amely az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta és megállapította, hogy az alapügy alperese Facebook bejegyzéseiben valótlanul állította, hogy az indítványozó 15 000 000 Ft kárt okozott Szolnok városának, továbbá, hogy „senkit meg nem kérdezve önhatalmúlag járt el a bérleti ügylet megkötésében”, valamint, hogy fedezte a korábbi polgármester korrupt telekügyét, és hogy ő „korrupt bűnöző”. Erre tekintettel a másodfokú bíróság megállapította a jóhírnév megsértését. A becsület megsértésére irányuló kereseti elemet azonban a másodfokú bíróság is elutasította.
- [6] A másodfokú bíróság ítéletében figyelemmel volt a tényállítások és az értékítéletek megítélésében megjelenő különbségekre. Ezzel összhangban első körben azt vizsgálta a másodfokú bíróság, hogy a sérelmezett közlések tényállításnak vagy értékítéletnek minősültek-e. Ennek eldöntése érdekében az ún. bizonyíthatósági tesztet alkalmazta a másodfokú bíróság, valamint arra is tekintettel volt, hogy tények meghamisítására nem vonatkozhat alkotmányos védelem. A fellebbezés elbírálása során figyelembe vette a másodfokú bíróság azt is, hogy az indítványozó közéleti szereplő, így fokozottabb tűrés kötelezettség terheli, ezért a még túlzó jellegű kritikát is tűrni köteles.
- [7] Mindezek alapján az alábbi megállapításokat tette a másodfokú bíróság: a sérelmezett közlések nem tekinthetőek valós tényállításnak. Az alperes bejegyzésében szereplő vélelmezett 15 000 000 Ft-os károkozás egyértelműen tényállításnak tekinthető, annak a valóság tartalma azonban a másodfokú bíróság szerint nem

igazolható. Az érintett ingatlan adásvételi szerződését ugyanis az előző polgármester írta alá. Ezért bár mind annak vételára, mind pedig a még aznap történő, közel 10 000 000 Ft-tal drágább tovább értékesítés is tényszerű, ez az indítványozóhoz nem kapcsolható. Ezért az az állítás sem valós, hogy az okozott kárért az indítványozó a korábbi polgármesterrel közösen felelős. Ebből a szempontból a bérleti szerződéssel esetlegesen okozott kárnak sincs jelentősége, mivel az állítás központi eleme a közös károkozás, amelynek azonban a valósága nem igazolható.

- [8] A másodfokú bíróság azt az alperesi állítást is vizsgálta, miszerint az indítványozó senkit meg nem kérdezve, felhatalmazás nélkül, önhatalmúlag járt el a bérleti szerződés megkötésekor. E tekintetben a másodfokú bíróság hivatkozott az önkormányzat vagyongazdálkodással kapcsolatos rendeletének szabályaira, amely szerint az ügyben érintett bérleti szerződés értékhatára polgármesteri hatáskörben megköthető (ahhoz nem kell sem valamely bizottság, sem pedig a közgyűlés döntése). Ezzel szemben az alperes bejegyzéséből arra lehetett következtetni, hogy az indítványozó szabályszegést követett el, azaz megkerülte a közgyűlést, holott erről nem volt szó. Erre tekintettel a jóhírnév sérelme ebben az esetben is megállapítható.
- [9] Végül azt a két állítást vizsgálta a másodfokú bíróság, amelyek szerint az indítványozó fedezi a korábbi polgármestert, illetve, hogy ő maga is korrump. A másodfokú bíróság szerint ezzel az alperes tulajdonképpen bűncselekmény elkövetésével vádolta az indítványozót, annak valóságát azonban nem igazolta, sőt bizonyítást sem ajánlott fel. A másodfokú bíróság szerint nem az indítványozónak kellett volna bizonyítania, hogy korábban elhatárolódott a korábbi polgármestertől, hanem az alperesnek kellett volna igazolnia, hogy állítása valós. A másodfokú bíróság szerint az elhatárolódás azért sem lett volna lehetséges, mivel semmi nem utalt arra az ügyben, hogy az indítványozó korábban ismerte volna az alperes vele szembeni „vádjait”, tehát arról sem lehetett tudomása, hogy neki „el kellett volna határolódnia”.
- [10] A bérleti díj mértéke tekintetében azonban arra a megállapításra jutott a másodfokú bíróság, hogy az a tekintetben végzett számítás esetleges helytelensége nem alapozza meg a jóhírnév sérelmét.
- [11] 3. A másodfokú ítélettel szemben az alapügy alperese felülvizsgálati kérelemmel fordult a Kúriához. A Kúria ítéletében a másodfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.
- [12] A kúriai ítéletében figyelembe vette a PK. 12. számú állásfoglalását is, azaz, hogy az egyes közleményeket a maguk egészében kell vizsgálni, és azokat nem formai megjelenésük, hanem valóságos tartalmuk szerint kell értékelni, és e során figyelemmel kell lenni a társadalmi megítélésükre is. Egy társadalmi, politikai vita pedig nem lehet egy jogsértés megállapításának alapja. Emellett a Kúria figyelemmel volt az Alkotmánybíróság gyakorlatára is. A 7/2014. (III. 7.) AB határozat alapján kiemelte, hogy a közügyekkel összefüggő véleménynyilvánítás fokozott védelemben részesül, és ez korlátozza az érintett közéleti szereplő személyiségi jogait. A

3217/2020. (VI. 19.) AB határozat alapján pedig azt is hangsúlyozta a Kúria, hogy az egyes politikai szereplőknek kampányidőszakban még szélesebb a tūrés kötelezettségük, hiszen számos lehetőségük van cáfolatot adni az őket ért bírálatokra, és ezen kijelentéseket nem a szó szerinti tartalmuk szerint kell megítélni, hanem azt is vizsgálni kell, hogy a választópolgárok azokat hogyan tudják értelmezni.

- [13] A Kúria megítélése szerint, mivel mind az indítványozó, mind pedig az alperes a helyi politikai közélet szereplői voltak, azért a másodfokú bíróságnak a fentiek figyelembe vételével kellett volna eljárnia (ezt azonban elmulasztotta).
- [14] Az eladással, valamint a bérbeadással kapcsolatban állított 15 000 000 Ft-os károkozás tekintetében az állítást a Kúria szerint nem lehet kiragadni a szöveggörnyezetből, és arra is figyelemmel kell lenni, hogy abból az olvasók (a választópolgárok) milyen következtetést tudnak levonni. A közlésnek vitathatatlanul ténybeli alapja van. Az áron aluli értékesítés és a későbbi bérbeadással járó költségek „kárként” történő értelmezése azonban a Kúria szerint közügyekben kifejtett véleménynek tekinthető, amely széleskörű védelmet élvez.
- [15] A bérleti szerződés önhatalmúlag történő megkötése tekintetében a Kúria szerint nincs jelentősége annak, hogy a helyi rendeletek szerint ez szabályszerű volt-e vagy sem. Ez az állítás ugyanis az indítványozó mint polgármester tevékenységének kritikájaként értelmezhető, azaz akként, miszerint egy ilyen ügylethez ki kellett volna kérnie az önkormányzati szervek véleményét (különösen a közgyűlését).
- [16] A Kúria szerint a másodfokú bíróság azt az állítást is tévesen ítélete meg, miszerint az indítványozó fedezte a volt polgármestert. Ugyanis az alperes ezen kijelentése egyértelműen politikai, közéleti tartalmú vélemény volt, nem pedig konkrét bűncselekmény elkövetésével való vád. Ez a kijelentés pedig (bár kétségtelenül túlzó) nem lépte túl a közéleti szereplőkkel szemben meglévő szélesebb tūrés kötelezettség határait. Nem kellett tehát a bűncselekmény tényét az alperesnek bizonyítania.
- [17] Ezek mellett a Kúria azt is kiemelte, hogy az indítványozónak, mint polgármesternek számos lehetősége lett volna cáfolatát adni az őt ért kritikáknak. Mindezek alapján a Kúria szerint a vitatott közlés a közügyekben történő vitához kapcsolódott, és a szabad véleménynyilvánítás keretei közé sorolható.
- [18] A fentiekkel összhangban a Kúria elvi tételként kimondta, hogy a közhatalom gyakorlóival szemben az éles megfogalmazású, erőteljes vélemény kifejtése is megengedett. A szólás szabadsága, a szabad véleménynyilvánítás ilyen esetekben a véleményben szereplő tényállításokra is kiterjed, ha a közlő fél jóhiszeműen járt el.
- [19] 4. Az indítványozó ezt követően fordult az Alkotmánybírósághoz. Alkotmányjogi panaszában az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének, II. cikkének, VI. cikk (1) bekezdésének, valamint IX. cikk (4) bekezdésének a sérelmét állította.
- [20] Az alkotmányjogi panasz indokolása szerint a Kúria ítélete figyelmen kívül hagyta, hogy az érintett ingatlan 1995-ös értékesítésekor ő még nem volt politikai tisztségviselő, nem volt közszereplő. Ezért álláspontja szerint ezen ügyre nézve nem

vonatkozik rá szélesebb tűrési kötelezettség. Erre tekintettel a kúriai ítélet által sérült az Alaptörvény II. cikke, valamint VI. cikk (1) bekezdése. Emellett az indítványozó szerint a kúria és az eljáró bíróságok tévesen minősítették az alperesi közléseket. A bizonyíthatósági teszt alapján kellett volna eljárni az ügyben, ennek hiányában pedig tévesen minősítette a Kúria a közléseket véleménynyilvánításnak. A fentiek mellett a Kúria nem végezte el a szükségességi-arányossági tesztet sem (tehát, hogy valóban indokolt volt-e a közvélemény tájékoztatása egy minden ténybeli alapot nélkülöző kérdésben, emellett az okozott sérelem arányosságával sem foglalkozott).

- [21] Az indítványozó alkotmányjogi panasz részletes indokolásában kifejtette, hogy a Kúria tévesen ítélete meg közszereplői minőségét (neki ugyanis az 1995-ös ügylethez semmi köze nem volt), azt ugyanis mindig egyedileg kell megítélni. Jelen ügyben pedig ez az 1995-ös adásvétel tekintetében nem áll meg, így e tekintetben őt szélesebb tűrési kötelezettség sem terheli. Álláspontja szerint rosszul ítélte meg a Kúria a közlések tényállítás vagy értékítélet jellegét is. Bűncselekmény elkövetésére utalás pedig még a közszereplők esetében sem lehet értékítélet. Ilyen kijelentéseket csak akkor lehet tenni, ha annak valóságtartalma bizonyítható, ennek hiányában azonban a kijelentés nem áll a véleménynyilvánítás oltalma alatt. Az önhatalmalúlag történő szerződéskötés tekintetében álláspontja szerint szintén tévedett a Kúria, hiszen az nem tekinthető a tevékenysége kritikájának, hanem egyértelmű téves, valótlan tényállítás, amelyet a választópolgárok sem tudnak másként értelmezni (ezáltal pedig ez a kijelentés sérti a jóhírnevét). Hasonló álláspontot fejtett ki az indítványozó a korábbi polgármester „fedezése” és az alperesnek őt korruptnak minősítő kijelentésével kapcsolatban is. Ezek ugyanis álláspontja szerint nem tekinthetők politikai véleménynek, hanem csak is valótlan (és nem bizonyított) tényállításnak (sőt bűncselekménnyel történő vádolásnak). Nyelvtanilag értelmezve is lejárató, szitokszóként értelmezhetőek csak a kijelentések. A hamis tényállításokkal szemben pedig a közéleti szereplőket is megilleti védelem. Erre tekintettel a Kúria ítélete több ponton is sérti az Alaptörvényt.

II.

- [22] Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„I. cikk (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

„II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

„VI. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.”

„IX. cikk (4) A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.”

III.

- [23] 1. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt az Abtv. 56. § (2) bekezdése alapján megállapította, hogy az alkotmányjogi panasz az Abtv. 27. §-a tekintetében részben megfelel az Abtv.-ben foglalt formai és tartalmi követelményeknek.
- [24] 2. Az Abtv. 27. §-a szerint az alaptörvény-ellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.
- [25] Az alkotmányjogi panasz határidőben a bíróságra érkezett.
- [26] Jelen ügyben az alkotmányjogi panaszt az alapul szolgáló eljárás felperese nyújtotta be az ügyét érdemben lezáró bírói ítélettel szemben, amely tekintetében további jogorvoslatnak nincs helye.
- [27] 3. Az indítványozó alkotmányjogi panaszában hivatkozott az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének a sérelmére is. Az Alaptörvény említett rendelkezése azonban nem önálló alapjogot állapít meg, hanem a véleménynyilvánítás szabadságának határát jelöli ki, így erre az indítványozó nem alapíthat alapjogi sérelmet {ezzel egyezően: 3294/2020. (VII. 17.) AB végzés, Indokolás [19]}.
- [28] 4. A panaszos indítványában az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének, valamint a II. cikkének a sérelmére is hivatkozott. Az alkotmányjogi panasz alapján megállapítható azonban, hogy mind az I. cikk (3) bekezdésére, mind pedig a II. cikkére csak a VI. cikk (1) bekezdésének sérelmével összefüggésben hivatkozott (a jóhírnévhez való sérelme, és az ezt érintő kijelentések vizsgálata kapcsán) az indítványozó, ezért megállapítható, hogy ezen alaptörvényi rendelkezések tekintetében nem adott elő önálló érvelést. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint azonban az indokolás hiánya (lásd pl. 3058/2016. (III. 22.) AB végzés, Indokolás [11]; 3245/2016. (XI. 28.) AB végzés, Indokolás [10], [13]) az ügy érdemi elbírálásának akadálya.

- [29] 5. A panaszos indítványában hivatkozott az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésének a sérelmére is. E tekintetében az alkotmányjogi panasz megfelel az Abtv. 52. § (1b) bekezdésében támasztott – a határozott kérelemre vonatkozó – törvényi feltételeknek. Az indítvány megjelölte az indítványozó jogosultságát, valamint az Alkotmánybíróság hatáskörét megalapozó törvényi rendelkezést [Abtv. 51. § (1) bekezdés és 52. § (1b) bekezdés a) pont], az Abtv. 27. §-ában foglalt hatáskörben kérve az Alkotmánybíróság eljárását. A panaszos megjelölte továbbá az Alkotmánybíróság által vizsgálandó bírói döntést [Abtv. 52. § (1b) bekezdés c) pont] és az Alaptörvény sérelmet szenvedett rendelkezéseit [Abtv. 52. § (1b) bekezdés d) pont]. Az indítvány benyújtását részletesen indokolta, kifejtve az Alaptörvényben foglalt jogok sérelmének mibenlétét [Abtv. 52. § (1b) bekezdés b) pont]. Az indítványozó kifejezett kérelmet fogalmazott meg a bírói döntések megsemmisítésére nézve [Abtv. 52. § (1b) bekezdés f) pont].
- [30] Az Abtv. 29. §-ában meghatározottak szerint az alkotmányjogi panasz befogadhatóságának további feltétele, hogy az alkotmányjogi panasz a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kételyét, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdést vessen fel. E két feltétel alternatív jellegű, így az egyik fennállása önmagában megalapozza az Alkotmánybíróság érdemi eljárását {erről elsőként lásd: 3/2013. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [30]}.
- [31] E tekintetben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az ügy az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében biztosított jóhírnévhez való jog határait érintő alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdéseket vet föl. A kúriai ítélet alkotmányossági vizsgálata kapcsán ezért vizsgálni kell, hogy a Kúria az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésével összhangban értelmezte-e az alperes által közzétett Facebook bejegyzés vonatkozásában az indítványozóra tett kijelentéseket.
- [32] A fentiekre tekintettel az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt az Ügyrend 31. § (6) bekezdése alapján, a panasz befogadásáról szóló döntést mellőzve, az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése vonatkozásában érdemben bírálta el.

IV.

- [33] Az alkotmányjogi panasz részben megalapozott.
- [34] 1. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint alkotmányjogi panasz alapján „a bírói döntésben foglalt jogértelmezés Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja, azt, hogy a jogszabály alkalmazása során a bíróság az Alaptörvényben biztosított jogok alkotmányos tartalmát érvényre juttatta-e. Ha a bíróság az előtte fekvő, alapjogilag releváns ügy alapjogi érintettségére tekintet nélkül járt el, és az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával, akkor a meghozott bírói döntés alaptörvény-ellenes.” {3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás

[18]} Az Alkotmánybíróság nem vonhatja el azonban az ítélező bíróságok hatáskörét az előttük fekvő tényállás elemeinek átfogó mérlegelésére, csupán a mérlegelés alapjául szolgáló jogértelmezés Alaptörvénnyel való összhangját, illetve a mérlegelés alkotmányossági szempontjainak a megtartását vizsgálhatja felül.

- [35] 2. Az alkotmányjogi panasz érdemi vizsgálata során az Alkotmánybíróság az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében deklarált jóhírnévhez való jog határait vizsgálta. Jelen ügyben azonban ennek a kérdésnek a vizsgálata szorosan összefügg az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében deklarált véleménynyilvánítás szabadságával is. Az ügy alapját képező bírósági döntések (az így az alkotmányjogi panaszban közvetlenül támadott kúriai ítélet is) ugyanis mind abból a szempontból vizsgálták a jóhírnévhez való jog kérdését, hogy az alapügy alperese által közzétett Facebook bejegyzésben közölt kijelentések tényállításnak vagy értékítéletnek minősültek-e, és e tekintetben fennállt-e az indítványozónak a közszereplői minőségéből fakadó magasabb tűrési kötelezettsége. Mindezekre tekintettel az ügy eldöntése szempontjából az Alkotmánybíróság az alábbiak kiemelését tartja indokoltnak.
- [36] 2.1. Az Alkotmánybíróság korábban számos döntésében foglalkozott a sajtószabadsággal, amellyel összefüggésben az alábbiakat hangsúlyozta: a minél szélesebb körű tájékoztatás a „demokratikus közvélemény” információs érdekét szolgálja, azt, hogy a közvélemény a számára releváns tényekről, eseményekről adatot, tájékoztatást, illetve ezzel összefüggő véleményt kapjon {lásd 26/2019. (VII. 23.) AB határozat, Indokolás [24]}. A közéleti viták szabadsága és sokszínűsége nélkül ugyanis nincsen szabad közvélemény és nincsen demokratikus jogállam {7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [39]}. Jelen ügyben ugyan nem egy sajtóban megjelent közlés vagy cikk tartalma a vizsgálat tárgya, hanem egy közéleti szereplő (önkormányzati képviselő) Facebook bejegyzése, azonban mivel annak tartalma kétségtelenül egy közérdeklődésre számot tartó kérdésben született (a település polgármesterét érintően), ezért a fenti megállapításokat az Alkotmánybíróság jelen esetben is irányadónak tekinti.
- [37] 2.2. A közéleti viták tárgyát képező esetekben (így pl. két önkormányzati, választott tisztségviselő közötti, az adott települést érintő kérdésekben folyó vita) az Alkotmánybíróság álláspontja szerint kiemelt jelentősége van annak, hogy a választópolgárok tájékoztatása minél több fórumon megtörténhessen. Ez azonban nem csak a különböző sajtóorgánumban lehetséges, hanem a 21. század kihívásaihoz igazodva a közösségi médiában is. Ezért e tekintetben a közösségi médiában megjelenő, a közéleti szereplők (jelen esetben politikusok) által közzétett bejegyzésekre ugyanúgy irányadónak tekinthetők az alábbi megállapítások.
- [38] A sajtó illetve a közösségi média felületei olyan fórumot kínálnak a szólás szabadságához és a közügyek szabad vitathatóságához, amely kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy a közvélemény és a politikusok számára ellenőrizhetővé

válhassanak a közhatalmat gyakorlók, illetve a köztisztiséget vállalók. „A polgárok kizárólag ilyen információk birtokában alkothatnak szabadon véleményt a közhatalmat gyakorlók teljesítményéről, munkájának hatékonyságáról és minőségéről. Az állami szervek ellenőrizhetősége pedig a polgárok demokratikus önkormányzásának lehetőségét biztosítja, így a polgároknak alapvető joguk van ahhoz, hogy a közügyeket érintő kérdésekről információhoz juthassanak” (lásd többek között: 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [25]; továbbá 3002/2018. (I. 10.) AB határozat, Indokolás [55]).

- [39] 3. Az alkotmányjogi panasz szerinti ügyben az Alkotmánybíróság röviden szükségesnek tartotta felidézni a politikai vitákban elhangzó állításokkal kapcsolatos gyakorlatát is, tekintettel arra, hogy az alkotmányjogi panasz alapját képező ügyben – fél évvel az önkormányzati választásokat megelőzően – két helyi politikus közötti vita jelentette a bírósági eljárás tárgyát.
- [40] 3.1. Az Alkotmánybíróság több döntésében is hangsúlyozta, hogy a közügyekkel összefüggő vélemények kinyilvánítását a szólásszabadság különös erővel védelmezi, és a közügyek megvitatásának lényegi részét jelentik a közügyek alakítóinak tevékenységét, nézeteit, hitelességét érintő megnyilvánulások: a társadalmi, politikai viták jelentős részben éppen abból állnak, hogy a közélet szereplői, illetve a közvitában résztvevők egymás elképzeléseit, politikai teljesítményét és azzal összefüggésben egymás személyiségét is bírálják (lásd többek között: 7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [45], [48]). Emellett – összhangban a 3107/2018. (IV. 9.) AB határozatban foglaltakkal – az Alkotmánybíróság a szólásszabadságnak ebben a különösen védett körében jelen ügyben is érvényesnek tartja a vélemények és a tényállítások megkülönböztetésének relevanciájáról mondottakat: „[a] tényállítást tartalmazó megnyilvánulások szintén részei a szólásszabadságnak. Egyrészt valamely tény közlése is kifejezhet személyes véleményt, másrészt tényközlések nélkül a véleményformálás is ellehetetlenülne. A szólás- és sajtószabadság határainak megvonásánál mindazonáltal indokolt különbséget tenni az értékítéletek és a tényállítások védettsége között (...). Míg vélemények esetében a hamisság bizonyítása értelmezhetetlen, addig a bizonyíthatóan hamis tények önmagukban nem állnak alkotmányos védelem alatt.” (7/2014. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [49]) Az adott közlés védelmére vonatkozó alkotmányjogi mérce meghatározásakor tehát a közügyek vitáján belül is fontos kérdés, hogy a közlés értékítéletnek vagy tényállításnak minősül-e (lásd: 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [25]).
- [41] 3.2. Az Alkotmánybíróság a 3107/2018. (IV. 9.) AB határozatában megerősítette azt is, hogy politikai vitákban (különösen választási kampány során) a tényállításokra vonatkozó, a jogszerűtlenség megállapíthatósága tekintetében megengedőbb teszt alkalmazására csak szűk körben van lehetőség, vagyis a tényállítás alkotmányjogi fogalmát megszorítóan kell értelmezni. Erre utalt az Alkotmánybíróság akkor, amikor

a mérlegelés alkotmányos követelményeként mondta ki, hogy a szóban forgó kijelentés értékelése nem történhet csupán „megragadva a kijelentés direkt tartalmánál” {5/2015. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [27]}, hanem „a mérlegelést a választási kampány felfokozott helyzetét és az ügy összes körülményét figyelembe véve, valamint arra tekintettel kell elvégezni, hogy a jelöltek egymás programját és alkalmasságát minél szabadabban kritizálhassák” {31/2014. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [29]-[30]; 9/2015. (IV. 23.) AB határozat, Indokolás [43]}.

[42] A politikai viták természetével összefüggésben az Alkotmánybíróság tehát több olyan ügyben is foglalkozott, ahol a politikai vita egy választási kampányban zajlott. Így pl. a választási kampányt az Alkotmánybíróság következetesen olyan szituációnak tekintette, amelyben a lehető legerősebben jönnek számításba a közügyek minél szabadabb vitája melletti érvek, és ahol leginkább helye van a politikai programokról és a jelöltek alkalmasságáról vallott vélemények akár túlzó, felfokozott megfogalmazásának; tekintettel arra is, hogy ezen időszak alatt a cáfolat vagy ellenvélemény kifejtésének is jelentős tere nyílik {31/2014. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [30]; 5/2015. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [28]; 9/2015. (IV. 23.) AB határozat, Indokolás [35], [43], továbbá 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [26]}.

[43] Ezen megállapítás azonban – a politikai viták megítélése során – nem kizárólag a választási kampányokban értelmezhető. A politikai szereplők ugyanis a kampány időszakokon kívül is éles bírálatokat és állításokat fogalmaznak meg egymással szemben, amelyekkel összefüggésben ugyanúgy egy fokozottabb tűrésű kötelezettséget kell megkövetelni. Az egyes politikai szereplőknek ugyanis kampány időszakon kívül is számos lehetőségük nyílik a megfogalmazott bírálatokra történő széleskörű reagálásra. {3217/2020. (VI. 19.) AB határozat, Indokolás [37]}

[44] 3.3. A politikai vitákkal kapcsolatban azt is fontos kiemelni, hogy az ennek keretében megfogalmazott tényállítások meghatározása nem történhet önmagában a bizonyíthatósági teszt köznapi értelemben vett automatikus alkalmazásával, azaz nem szorítkozhat kizárólag a vizsgált kijelentés szó szerinti tartalmának értékelésére. A közügyek intenzív vitájában résztvevők jogi felelősségre vonásához nem elegendő annak kimutatása, hogy a vizsgált megszólalás bizonyos elemei ténylegesen, objektív módon cáfolhatók. A vitatott kijelentés értékelését arra is figyelemmel kell elvégezni, hogy a kijelentés milyen valódi jelentést hordoz a választópolgárok számára. Ennek az értékelésnek a szemléletét az határozza meg, hogy a közügyek demokratikus vitája során a vita érintettjei a politikai történéseket a maguk összefüggéseiben értelmező polgárok, akik tisztában vannak a pártpolitikai véleménynyilvánítások figyelemfelkeltésre és túlzásokra hajlamos jellemzőivel {a választási kampányok vonatkozásában lásd: 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [28]}. A mérlegelés tehát egyértelműen túlmutat a kijelentés elemeinek pusztán bizonyíthatósági tesztrel történő vizsgálatán, és az ügy valamennyi körülményének értékelését igényli. Ha az

egymásra tett kijelentések közvetlenül a közéleti szereplők politikai tevékenységére, programjára vagy közéleti hitelességére, alkalmasságára vonatkozik, akkor – még ha állító módon fogalmazták is meg – vélelmezhető a közlés véleményként való értelmeződése. Szintén védelem alá tarthat a kritika túlzó, meghökkentő megfogalmazása akkor is, ha a túlzás esetleg ténybeli kérdést is érint. Kétség esetén ráadásul a mérlegelés arra is támaszkodhat, hogy egyes részletek tényszerű cáfolatára széles körű lehetőség nyílik {a választási kampányok vonatkozásában lásd: 3107/2018. (IV. 9.) AB határozat, Indokolás [29]}.

[45] 4. Jelen ügy vonatkozásában a fentiek alapján az Alkotmánybíróság az alábbiakat állapította meg.

[46] 4.1. Az alperes és az indítványozó mindketten közéleti szereplőnek tekinthetők, tehát a velük szemben – a jóhírnévhez való joggal összefüggésben – megfogalmazott kijelentések vonatkozásában általánosságban magasabb tűrésű kötelezettség áll fenn. Ugyancsak megállapítható, hogy az alperes által közzétett Facebook bejegyzések közügyeket érintő kijelentéseket tartalmaztak, tehát az indítványozó közszereplői minőségével (polgármesteri státuszával) függtek össze. Ezért jelen ügyben kijelenthető, hogy az alperesnek általánosságban joga volt tájékoztatást adni a közösségi médiában az általa vélelmezett visszaélésekről (nem kizárva annak lehetőségét, hogy a bejegyzés jogsértő jellege esetében felelnie kell annak tartalmáért). Ezt erősíti az is, hogy a bejegyzést az alperes 2019 márciusában, alig fél évvel az önkormányzati választásokat megelőzően tette közzé, méghozzá azzal a szándékkal, hogy ebben informálja a szolnoki lakosokat (választópolgárokat).

[47] 4.2. A Kúria (és az alacsonyabb szintű bíróságok) három fő kérdést vizsgáltak az alperes Facebook bejegyzésével összefüggésben.

[48] 4.2.1. Egyfelől a bejegyzés azon állítását, amely szerint az indítványozó és a korábbi polgármester 15 000 000 Ft-al károsították meg a várost. Ezen kijelentés a Kúria szerint közügyekben kifejtett véleménynek tekinthető, ezért e tekintetben is fennállt az indítványozó közszereplői minőségéből fakadó magasabb tűrésű kötelezettsége. A Kúria ezen megállapítását arra alapozta, hogy a bejegyzés egy közéleti vita tárgyát képező kérdésben született, és a szövegkörnyezetből a választópolgárok megfelelő következtetést tudtak levonni. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint azonban ezen kijelentés elbírálásakor a Kúria tévesen vonta azt a politikusok egymás közötti vitájára irányadó – a fentiekben részletezett – alkotmánybírósági gyakorlat alá, ugyanis abba csak olyan kijelentések (politikai véleménynek minősülő tényállítások) tarthatnak, amelyeknél a választópolgároknak valóban van olyan értelmezési lehetőségük (amennyiben a vita politikai természetét és a vitát folytató felek politikai szembenállását figyelembe veszik), amely alapján megfelelő következtetést tudnak levonni. Ezen kijelentés esetében azonban ezen követelmény nem állt fenn. A

Kúriának ugyanis értékelnie kellett volna, hogy az alperes bejegyzésében állított károkozás jelentős részéért az indítványozó semmiképpen nem lehetett felelős, hiszen az érintett ingatlan eladásakor ő semmilyen önkormányzati tisztséget nem töltött be. A bejegyzés ezen része tehát nem volt politikai véleményként értékelhető, ezért a Kúria annak vizsgálatát nem vonhatta volna az ezen esetekre irányadó alkotmányossági teszt hatálya alá. Erre tekintettel megállapítható, hogy a kúriai ítélet ezen része nem felel meg az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdéséből fakadó követelményeknek, vagyis az alkotmányjogi panasz e tekintetben megalapozott.

[49] 4.2.2. A Kúria másodsorban arra a megállapításra jutott, hogy az indítványozónak túrnie kellett az alperesi bejegyzés azon állítását is, miszerint az indítványozó önhatalmúlag kötötte meg a bérleti szerződést. A Kúria álláspontja szerint ugyanis itt nem annak van jelentősége, hogy az indítványozó eljárása az önkormányzati vagyongazdálkodási rendelet szerint jogszerű volt-e vagy sem, hanem annak, hogy ez a kijelentés az indítványozó, mint polgármester tevékenységének kritikája volt. Az Alkotmánybíróság jelen kijelentés tekintetében is fenntartja az előző pontban írtakat: ezen kijelentés értelmezése tekintetében a választópolgárok nem feltétlenül tudták azt a következtetést levonni, hogy ez az állítás nem az indítványozó konkrét jogellenes eljárását jelenti, hanem csak egy általános kritika vele szemben. A helyi választópolgároknak ugyan az „*ignorantia juris non excusat*” elve alapján kötelessége ismerni a helyi rendeleteket, ez alapján tehát joggal feltételezhetnék, hogy az alperes kijelentését a választópolgárok valóban tudták csak egy általános kritikaként értelmezni. Azonban egy, az önkormányzat belső eljárásrendjére vonatkozó, vagyongazdálkodási rendelet esetében – a józanész követelménye alapján – nem várható el, hogy azt a választópolgárok behatóan ismerjék. Vagyis joggal feltételezhető, hogy a választópolgárok nem ismerték egzakt módon a vagyongazdálkodási rendeletben – szerződéskötés esetében – meghatározott értékhatárokat. Erre tekintettel jelen esetben is megállapítható, hogy a Kúria ezen alperesi kijelentésnek olyan értelmezést adott, amely ellentétes az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésével, tehát az alkotmányjogi panasz ezen pont tekintetében is megalapozott.

[50] 4.2.3. Végül a Kúria azt a kijelentést is vizsgálta, amely szerint az indítványozó fedezte a korábbi polgármester korrupciós tevékenységeit, és ő maga is korrupciós. A Kúria szerint ez politikai tartalmú vélemény volt, amely bár túlzó, de ezt az indítványozónak, mint közszereplőnek túrnie kellett (ráadásul ezen kijelentéseket a választópolgárok megfelelően tudták értelmezni). Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a Kúria az alperesi bejegyzés ezen részét a korábban ismertetett alkotmánybírósági gyakorlattal összhangban ítélte meg: az alperes ugyanis politikai véleményét fogalmazta meg akkor, amikor az indítványozónak kifogásolta azt a „mulasztását” miszerint nem határolódott el elődjének az ingatlan árán aluli értékesítését eredményező

döntésétől, és akkor, amikor őt „korruptnak” tekintette az ingatlan visszabérlése miatt. Ugyancsak osztja az Alkotmánybíróság a Kúria azon álláspontját is (ami az Alkotmánybíróság gyakorlatából következik), miszerint az indítványozónak széles körben lehetősége lett volna ezen alperesi kijelentés cáfolatára is. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az alperesi Facebook bejegyzés ezen pontjának Kúria általi értékelése nem ellentétes az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésével, vagyis az alkotmányjogi panasz e tekintetben nem megalapozott.

[51] 5. A fentiek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Kúria ítélete nem teljes mértékben vette figyelembe az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdéséből (és ezzel szoros összefüggésben az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdéséből) fakadó követelményeket, azaz az alkotmányjogi panaszban támadott kúriai ítélet ellentétes az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésével.

[52] Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság a Kúria támadott ítéletét megsemmisítette.

Budapest, 2023. május 9.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Horváth Attila s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Márki Zoltán s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke
az aláírásban akadályozott
dr. Pokol Béla
alkotmánybíró helyett

Dr. Schanda Balázs s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Szabó Marcel s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [53] Egyetértek a határozat rendelkező részével, ugyanakkor az indokolás néhány elemét és kijelentését aggályosnak tartom, ezért ahhoz az Abtv. 66. §. (3) bekezdésében biztosított jogkörömnél fogva a következő párhuzamos indokolás csatolását tartom szükségesnek.
- [54] Támogatom a Kúria döntésének megsemmisítését, emellett osztom a többségi határozat indokolásának túlnyomó részét is. Álláspontom szerint – egyetértve a másodfokú bíróság döntésében foglaltakkal –, a tények meghamisítására nem vonatkozhat alkotmányos védelem. A szóban forgó károkozás egyértelműen tényállításnak minősül, azonban annak valóságalapja nem igazolható, ahogy erre a határozat is helyesen rávilágít.
- [55] Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata alapján – ahogy erre az indokolás is utal – a közügyekkel összefüggő politikai vitákban a vélemények kinyilvánítását tágabban kell megítélni és a vita közszereplőinek tűrés kötelezettsége is fokozottabb. Ennek ellenére sem korlátlan annak terjedelme, így nem lehet mást bűncselekmény elkövetésével vádolni.
- [56] Az indokolás 4.2.2. pontjában azt a megállapítást teszi, miszerint: „ezen kijelentés értelmezése tekintetében a választópolgárok nem feltétlenül tudták azt a következtetést levonni, hogy ez az állítás nem az indítványozó konkrét jogellenes eljárást jelenti, hanem csak egy általános kritika vele szemben.” Véleményem alapján ezen állítás egyrészt hipotetikus jellegű, másrészt azt a látszatot keltheti, hogy gyakorlatilag felmentjük azt, aki hamis tényállítással mást bűncselekmény elkövetésével vádolt, ha a közvélemény azt kritikának értékeli. A többségi határozat ezen megállapítása hátrányos következményeket hordoz magában és abszolút negatív hatással van a már kialakult gyakorlatra nézve.
- [57] Nem értek továbbá egyet az indokolás 4.2.3. pontjában foglaltakkal sem. Véleményem szerint túlmutat és nem fér bele a politikai véleménynyilvánítás körébe

az a kijelentés, miszerint az indítványozó fedezte a korábbi polgármester korrupt telekügyleteit, és ő maga is korrupt.

- [58] Az említett kijelentés – nem vélemény, hanem – olyan becsmérő, megalázó jellegű kifejezés, amely az emberi méltóságot sérti, így megvalósítja a becsületsértés törvényi tényállását. Máshogy lehetne és kellene értékelni az elhangzottakat (a közszereplőkkel szemben) abban az esetben, ha egy esetleges büntetőeljárás folyik vagy folyt volna az ügyben, azonban erről jelen esetben nincs szó.
- [59] Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésére és az Alkotmánybíróság erre vonatkozóan kialakított gyakorlatára is utalva megjegyezném továbbá, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása nem irányulhat más vagy mások emberi méltóságának megsértésére, és ezt még a közszereplőknek sem kötelességük eltérni. Erre a Kúria is utal döntésében, azonban mégis – álláspontom alapján – tévesen értékelte az elhangzottakat: indokolása szerint az indítványozónak azt tennie kell a kijelentés politikai jellegére figyelemmel. Ennek az álláspontnak helyt adva a határozat hibásan átemeli és beépíti az indokolásába, amely egyrészt nincs összhangban a rendelkező résszel, másrészt rossz irányba vezetheti a joggyakorlatot.

Budapest, 2023. május 9.

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró